

گزارش کتاب «أخطاء ابن تيمية في حق رسول الله ﷺ وأهل بيته»

مصطفی مهاجر*

کتاب عربی أخطاء ابن تيمية في حق رسول الله ﷺ وأهل بيته نوشته دانشمند اهل سنت، دکتر محمود سید صبیح توسط دار زین العابدین بیروت به سال ۱۴۳۱ق (۲۰۱۰م) در ۵۰۴ صفحه منتشر شده است. محتوای این کتاب در ارتباط با لغزش‌های ابن تیمیه در حق پیامبر ﷺ و اهل بیت آن حضرت ﷺ است.

کتاب یادشده تا کنون دو مرتبه به زبان فارسی ترجمه شده است، یکی با نام اشتباهات ابن تیمیه درباره رسول الله ﷺ و اهل بیت ایشان با ترجمه «دکتر حسن حکیم» توسط انتشارات آثار نفیس شهر قم به سال ۱۳۹۴ش در دو مجلد منتشر شده است؛ دیگری هم با عنوان لغزش‌های ابن تیمیه در حق رسول خدا ﷺ و اهل بیت ﷺ در یک جلد است که با ترجمه «محمد تقدیمی صابری» توسط انتشارات بنیاد پژوهش‌های اسلامی آستان قدس رضوی شهر مشهد در سال ۱۳۹۴ش منتشر شده است، کتاب مذکور متشکل از مقدمه، پیش‌درآمد، متن اصلی (دارای ۹۶ عنوان از خطاهای ابن تیمیه به همراه نقد آن) و خاتمه می‌باشد.

مقدمه

نویسنده در مقدمه اشاره کوتاهی به محتوای کتاب و دسته‌بندی سرفصل‌ها دارد. وی کتاب را به سه بخش تفکیک کرده است:

بخش اول: اشتباهات ابن تیمیه در حق اهل بیت ﷺ؛

---

* کارشناسی ارشد مؤسسه مذاهب اسلامی، پژوهشگر مؤسسه دار الإعلام لمدرسة اهل البيت ﷺ.

بخش دوم: اشتباهات ابن تیمیه در نظریه‌اش دربارهٔ محروم کردن مردم از زیارت پیامبر ﷺ و اهل بیت ایشان علیهم‌السلام؛

بخش سوم: اشتباهات ابن تیمیه دربارهٔ برخی از مسائل مختص به مقام نبوت. اگرچه در فهرست کتاب تقسیم مذکور وجود ندارد، لیکن گزارش پیش‌رو بر اساس تقسیم‌بندی فوق نوشته شده است.

تمهید^۱

نویسنده در مقدمه پیشینه‌ای از شخصیت‌شناسی ابن تیمیه توسط دوستان و دشمنانش را ارائه داده است. وی به گفته‌های سه دسته در ارتباط با ابن تیمیه اشاره می‌کند:

۱. سخنان پیروان ابن تیمیه: مؤلف در نقل سخن موافقان ابن تیمیه می‌نویسد:

برخی او را شیخ‌الاسلام، قطب و صاحب نور محمدی توصیف کرده‌اند. بعضی هم قبر ابن تیمیه را با عظمت دانسته‌اند یا کراماتی برای او قائل شده‌اند یا اینکه حال او را مشابه با حال پیامبر ذکر کرده‌اند.

۲. کسانی که ابن تیمیه را هم ستوده و هم نکوهیده‌اند: نویسنده، نام ذهبی (از شاگردان ابن تیمیه)، صلاح صفدی، ابن حجر عسقلانی، سخاوی و برخی دیگر را در این دسته ذکر کرده است.

۳. سخنان مخالفان ابن تیمیه: مؤلف در این دسته علمایی نظیر ابن‌رفعه، ابن‌زملکانی، صفی‌الدین هندی، ابن‌مرحل، تقی‌الدین سبکی، تقی‌الدین حصنی و علاء بخاری را نام می‌برد و به برخی از سخنان آن‌ها اشاره می‌کند؛ مانند اینکه در وصف ابن تیمیه گفته‌اند: «فی عقله شیئاً» یا «علمه اکثر من عقله».

اشتباهات ابن تیمیه

مؤلف در شمارش خطاهای ابن تیمیه، ۹۶ عنوان از اشتباهات وی را ذکر می‌کند. در گزارش ذیل برخی از این اشتباهات با یکدیگر ادغام شده‌اند و در سه بخشی که نویسنده

۱. ص ۲۲-۱۱.

در مقدمه بیان کرده بود، ارائه شده است.

بخش اول: اشتباهات ابن تیمیه در حق پیامبر ﷺ

مؤلف کتاب از اتهام‌های ابن تیمیه نسبت به پیامبر ﷺ به تفصیل مطالبی را ارائه کرده است که به صورت مجزا ذکر می‌شود:

۱. فقدان پیامبر ﷺ سزاوار حُزن نیست!

اندوهگین شدن نسبت به فقدان پیامبر ﷺ از منظر ابن تیمیه نه تنها هیچ سودی ندارد، بلکه حُزن حضرت فاطمه علیها السلام و دیگر صحابی نسبت به فقدان پیامبر ﷺ را نتیجه ضعف افراد می‌داند.

مؤلف در پاسخ، به سیره عملی پیامبر ﷺ و اندوه ایشان در وفات فرزندشان ابراهیم، شهادت زید بن حارثه، جعفر بن ابی طالب و عبدالله بن رواحه اشاره می‌کند و می‌افزاید: «آیا محزون بودن پیامبر ﷺ نشانه ضعف بود؟» همچنین نویسنده، سخن ابن تیمیه را معارض با سیره عملی صحابه دانسته است و نمونه‌هایی را از آن ذکر می‌کند.^۱ مؤلف همچنین به نمونه‌هایی از محزون بودن انسان‌ها و حتی سایر موجودات، نظیر جمادات، اشاره می‌کند و در پایان می‌نویسد: «آدمیان، جنیان، جمادات و گیاهان بر پیامبر ﷺ اندوهگین شدند، مگر ابن تیمیه و یارانش!»^۲

نویسنده در ادامه به تناقض رفتاری پیروان ابن تیمیه اشاره می‌کند و خطاب به آن‌ها می‌نویسد: «پیروان ابن تیمیه در حُزن و اندوه پیامبر ﷺ از ابن تیمیه تبعیت می‌کنند؛ ولی در مرگ ابن تیمیه بیشترین اندوه را دارند!»^۳

۲. معصوم نبودن پیامبر ﷺ!

نویسنده معتقد است که ابن تیمیه نمی‌داند که چه می‌گوید؛ چرا که اگر می‌دانست، علما او را تکفیر می‌کردند؛ یعنی علما گفته‌اند او را حمل بر جهل کرده‌اند و آلا باید همگان او را

۱. ص ۲۹-۲۳. خطای ۱ و ۲.

۲. ص ۲۵. خطای ۲.

۳. ص ۳۳. خطای ۴.

تکفیر می‌کردند. در ادامه نویسنده به نمونه‌ای از سخنان ابن تیمیه که لازمه‌اش عصیان پیامبر ﷺ است، اشاره می‌کند. همچنین نویسنده ضمن اشاره به عدم عصمت انبیا، با ذکر دلایلی که ابن تیمیه بیان کرده است، سخنان او را به نقد می‌کشد.^۱ مؤلف در قسمت دیگری از کتابش، سخن از تلاش ابن تیمیه، مبنی بر گناهکار جلوه دادن پیامبر، زده است و به آن پاسخ داده است.^۲

۳. تحریف روایات نبوی توسط ابن تیمیه

نویسنده به تبیین نمونه‌هایی از تحریف روایات نبوی توسط ابن تیمیه پرداخته است.^۳

۴. تنزل دادن مقام پیامبر ﷺ

مؤلف در موارد متعددی از کتابش، به نمونه‌هایی از تنزل دادن مقام پیامبر ﷺ توسط ابن تیمیه را بیان کرده و به آن پاسخ داده است،^۴ که می‌توان به موارد ذیل اشاره کرد:

- عدم ایمان و عصمت پیامبر ﷺ قبل از بعثت؛^۵
- عدم علم و ایمان پیامبر ﷺ قبل از بعثت؛^۶
- عدم توانایی پیامبر ﷺ در تشخیص حق و باطل و مؤمن و منافق.^۷

۵. زیارت پیامبر ﷺ

نویسنده، حرمت بار سفر بستن به قصد زیارت پیامبر ﷺ از دیدگاه ابن تیمیه را نقل کرده است،^۸ و آن را مخالف ادله قرآنی و روایی زیارت،^۹ سیره سلف صالح،^{۱۰} سیره مسلمانان،^{۱۱}

۱. ص ۳۰، خطای ۳.

۲. ص ۴۲۸-۴۲۵، خطای ۸۳ و ۸۴.

۳. ص ۲۹۶-۲۸۸، خطای ۶۰ و ۶۱.

۴. ص ۷۸-۷۱، ۱۶۵، ۲۶۶، خطای ۱۵، ۱۶، ۴۰ و ۵۶.

۵. ص ۴۰۹، ۴۲۴، خطای ۷۸ و ۸۲.

۶. ص ۴۱۹-۴۱۳، خطای ۷۹ و ۸۰.

۷. ص ۳۹۹، خطای ۷۷.

۸. ص ۱۶۵، خطای ۴۰.

۹. ص ۱۸۳، خطای ۴۲.

۱۰. ص ۱۷۰، خطای ۴۱.

۱۱. ص ۲۲۱، خطای ۴۸.

سخن مفسران، فقها و مورخان دانسته است.^۱

۶. توسل و استغاثه

مؤلف کتاب، به تبیین سخنان ابن تیمیه درباره عدم جواز توسل^۲ و استغاثه به پیامبر ﷺ در حال حیات یا ممات ایشان پرداخته است،^۳ و بیان کرده است که ابن تیمیه کسانی که از آن حضرت استعانت بجویند را تکفیر کرده است. نویسنده این سخنان را مخالف نص صریح آیات قرآن و روایات معتبر متعدد دانسته است.^۴ به عنوان نمونه می نویسد:

خداوند در آیه ۹۵ سوره کهف، در داستان ذوالقرنین فرموده است: ﴿فَأَعْيُونِي بِقُوَّةٍ أَعْلَمُ بِبَيْتِكُمْ وَ بَيْتِهِمْ رِزْمًا﴾ [شما مرا با نیرویی یاری دهید، تا میان شما و آن‌ها سدّ محکمی قرار دهم] ذوالقرنین فرمود که یاری خواستن و استعانت فقط باید از خدا باشد.^۵

از دیدگاه نویسنده، لازمه سخن ابن تیمیه تکفیر بسیاری از صحابه^۶ و سلف است،^۷ که نویسنده به اسامی برخی از آن‌ها اشاره کرده است:

- ۵۱ نفر از حافظان و محدثان که به پیامبر ﷺ و صالحان متوسل شده‌اند؛
- ۸۱ نفر از فقهای مشهور به همراه فقهای مذاهب که درباره توسل تصریح کرده‌اند؛
- ۱۹ نفر از علمای تاریخ، ۶ مفسر قرآن و ۱۲ نفر از عالمان لغت قرآن که متوسل شده‌اند.

۷. قبر پیامبر ﷺ

مؤلف دیدگاه ابن تیمیه به قبر پیامبر ﷺ را نگاهی از روی عناد و دشمنی دانسته است که در ذیل به آن‌ها اشاره می‌شود:

-
۱. ص ۱۸۶، خطای ۴۳.
  ۲. ص ۳۱۶-۳۱۰، خطای ۶۶ و ۶۷.
  ۳. ص ۵۲-۴۴، ۳۱۹، خطای ۶، ۷ و ۶۹.
  ۴. ص ۵۲-۴۴، ۳۱۴، ۳۱۹، خطای ۶، ۷، ۶۷ و ۶۹.
  ۵. ص ۵۲-۴۴، خطای ۶ و ۷.
  ۶. ص ۳۶۱، خطای ۷۱.
  ۷. ص ۳۴۲، خطای ۷۰.

(الف) منع دعا کردن کنار^۱ و روبه‌روی قبر پیامبر ﷺ: نویسنده ادعای اجماع دروغین ابن تیمیه را در این زمینه بیان کرده است و در پاسخ، به متون سه نفر از عالمان بی‌همتای حنابله که خیلی پیش‌تر از زمان ابن تیمیه بوده‌اند، استناد می‌کند؛ این افراد عبارت‌اند از: ابن عقیل،^۳ ابن قدامه مقدسی^۴ و ابو عبدالله سمري.^۵ در ادامه نیز نویسنده عباراتی را از عالمان شافعی، حنفی و مالکی درخصوص جواز مسئله فوق آورده است.^۶ مؤلف همچنین سخن ابن تیمیه را برخلاف سنت پیامبر ﷺ، عملکرد اصحاب ایشان و سخنان و سیره علمای مذاهب اهل سنت دانسته است.^۷

(ب) بدعت دانستن نماز خواندن کنار قبر پیامبر ﷺ و تکفیر آن: از دیدگاه مؤلف این سخن برخلاف سیره صحابه و تابعین می‌باشد که نویسنده به نام سه نفر از صحابه و تابعین برای بی‌اعتبار کردن سخن ابن تیمیه اشاره می‌کند.^۸

(ج) مخالفت با مجاورت با قبر پیامبر ﷺ: نویسنده اذعان دارد که هم‌جواری در کنار قبر پیامبر از جمله موضوعاتی است که می‌توان آن را نسل به نسل در شرح علمای امت اسلام و سخنان آن‌ها مشاهده کرد؛ چنان‌که نمونه‌هایی را در این خصوص ذکر کرده است، لیکن ابن تیمیه مخالف مجاور بودن با بهترین خلق خدا، یعنی پیامبر ﷺ، است.^۹

(د) شرک‌پنداری بوسیدن قبر پیامبر ﷺ و تبرک به آن: مؤلف جواز آن را باتوجه به سیره صحابه، تابعین و سلف صالح و سخنان فقهای اهل سنت اثبات کرده است و هشت نفر از بزرگان صحابه، تابعین و ائمه اهل سنت را درخصوص جواز مطلب مذکور نام می‌برد.^{۱۰}

۱. ص ۲۲۲، خطای ۴۹.

۲. ص ۲۵۹-۲۴۶، خطای ۵۲ و ۵۳.

۳. نویسنده بزرگ‌ترین کتاب حنابله، به‌نام القون، در هشت‌صد جلد.

۴. نویسنده کتاب مشهور المغنی

۵. نویسنده کتاب المستوعب

۶. ص ۲۴۶، خطای ۵۲.

۷. ص ۲۵۹-۲۲۲، خطای ۴۹، ۵۰، ۵۱، ۵۲ و ۵۳.

۸. ص ۲۶۲، خطای ۵۵.

۹. ص ۲۷۲، خطای ۵۷.

۱۰. ص ۲۷۶، خطای ۵۸.

ه) **سلام بر پیامبر ﷺ**: سلام بر پیامبر ﷺ و جواب سلام آن حضرت از جمله مسائلی است که اهمیت آن بر کسی پوشیده نیست، لیکن نویسنده از اهانت ابن تیمیه در این موضوع سخن گفته است و به صورت تفصیل به آن پاسخ داده است.^۱ مؤلف در ادامه می‌افزاید که ابن تیمیه معتقد است پیامبر پس از مرگ چیزی نمی‌داند،^۲ نمی‌شنود و جواب نمی‌دهد^۳ یا قدرت شنوایی پیامبر ﷺ را بدون ارائه دلیلی از متون اسلامی، محدود می‌شمارد،^۴ اما در مقابل، نویسنده با بیان ادله‌ای متقن به نقد سخن وی پرداخته است.

۸. همسران پیامبر

مؤلف کتاب توهین و بی‌احترامی ابن تیمیه نسبت به همسران پیامبر ﷺ را یادآور شده است.^۵ از جمله آن‌ها نفی ایمان حضرت خدیجه رضی الله عنها است^۶ و در ادامه به تفصیل به آن پاسخ داده است.

۹. صحابه و تابعین

اتهام‌های ابن تیمیه نسبت به حضرت علی رضی الله عنه که از صحابی برجسته پیامبر ﷺ محسوب می‌شود و همچنین به دیگر صحابه و تابعین،^۷ از دیگر سخنانی است که مؤلف کتاب به آن پرداخته و آن را نقد کرده است.

بخش دوم: اشتباهات ابن تیمیه در حق اهل بیت علیهم السلام

نویسنده کتاب از اتهام‌های ابن تیمیه نسبت به اهل بیت علیهم السلام، به تفصیل مطالبی را ارائه کرده است و به آن‌ها پاسخ داده است. به دلیل رعایت اختصار تنها به بیان اشتباهات

۱. ص ۲۹۳-۲۸۵، خطای ۵۹ و ۶۰.

۲. ص ۳۷۱، خطای ۷۲.

۳. ص ۳۸۴، خطای ۷۴.

۴. ص ۲۹۷، خطای ۶۲.

۵. ص ۹۱-۷۹، خطای ۱۸ و ۱۷.

۶. ص ۷۹، خطای ۱۷.

۷. ص ۶۳، ۶۸، ۹۴، خطای ۱۲، ۱۴ و ۲۰.

ابن تیمیه اکتفا می‌شود:

۱. آل پیامبر ﷺ

مؤلف از انکار ابن تیمیه نسبت به صلوات فرستادن بر آل پیامبر ﷺ که مورد اتفاق فریقین می‌باشد، سخن گفته است.^۱ همچنین اذعان کرده است که ابن تیمیه مصادیق آیه تطهیر که مفسرین فریقین بر آن اتفاق دارند را زیر سؤال برده است و به این ادعای ابن تیمیه پاسخ داده است.^۲

۲. حضرت فاطمه ؑ

نویسنده یکی از اشتباهات ابن تیمیه را انتقاد وی نسبت به حضرت فاطمه ؑ دانسته است و در مقام پاسخ، به فضایل بی‌نظیر حضرت فاطمه ؑ اشاره می‌کند؛ مانند: پاره تن پیامبر ﷺ، یکی از چهار زن کامل و سیده زنان اهل بهشت. در ادامه خطاب به ابن تیمیه می‌نویسد: «مگر ابن تیمیه کیست که بخواهد درباره بانوی کامل، سیده فاطمه، تعیین تکلیف کند؟»^۳ توهین و بی‌احترامی^۴ و جسارت^۵ ابن تیمیه نسبت به حضرت فاطمه ؑ و انکار فضایل مسلم ایشان^۶ نیز از دیگر اشتباهات ابن تیمیه است که مؤلف به آن‌ها پاسخ‌هایی را ارائه کرده است.

۳. حضرت علی ؑ

توهین و بی‌احترامی ابن تیمیه به حضرت علی ؑ،^۷ مغلطه یا انکار ویژگی‌های منحصر به فرد وارد شده برای آن حضرت در روایات نبوی ﷺ،^۸ یا تحریف کردن آن

۱. ص ۱۶۱-۱۵۷، خطای ۳۷ و ۳۸.

۲. ص ۱۵۴، خطای ۳۶.

۳. ص ۳۵، خطای ۵.

۴. ص ۵۳، ۶۶، خطای ۸ و ۱۳.

۵. ص ۵۸، خطای ۱۰.

۶. ص ۵۵، خطای ۹.

۷. ص ۹۲، ۱۱۲، خطای ۱۹ و ۲۴.

۸. ص ۹۷، خطای ۲۱.

روایات^۱ نمونه‌هایی از سخنان نویسنده در کتاب است.

به عقیده مؤلف جسارت ابن تیمیه نسبت به حضرت علی علیه السلام تا حدی است که علما، به دلیل تنقیص حضرت علی علیه السلام، حکم به نفاق ابن تیمیه داده‌اند.^۲

۴. امام حسن و امام حسین علیهما السلام

جسارت ابن تیمیه نسبت به امام حسن و امام حسین علیهما السلام و تنزل دادن مقام علمی آن‌ها^۳ و همچنین بی‌حرمتی به خون پاک و مقام رفیع امام حسین علیه السلام، توسط ابن تیمیه، از دیگر مطالبی است که مؤلف بیان کرده است.^۴

۵. ائمه معصومین علیهم السلام

نویسنده درباره بی‌احترامی ابن تیمیه نسبت به ائمه معصومین علیهم السلام این مطالب را آورده است: بی‌حرمتی نسبت به امام سجاد علیه السلام؛^۵ سلب صفت «زین العابدین» از آن حضرت؛^۶ جسارت به امام صادق علیه السلام؛^۷ جسارت به امام رضا علیه السلام و کتمان فضایل آن حضرت.^۸ سپس از تعظیم علما و حکام اهل سنت نسبت به آن حضرت و فضایل بی‌شمار ایشان در کتابش سخن گفته است.^۹

بخش سوم: اشتباهات ابن تیمیه درباره برخی از مسائل مختص به مقام نبوت

در این کتاب به اشتباهات ابن تیمیه در مسائل مختص نبوت اشاره شده است که در ذیل ذکر می‌شود:

۱. ص ۱۰۴، خطای ۲۲.
۲. ص ۱۰۵، خطای ۲۳.
۳. ص ۱۱۷، خطای ۲۵.
۴. ص ۱۲۰، خطای ۲۷.
۵. ص ۱۲۳، خطای ۲۸.
۶. ص ۱۲۸، خطای ۲۹.
۷. ص ۱۳۳، خطای ۳۰.
۸. ص ۱۳۶، خطای ۳۱.
۹. ص ۱۴۲، خطای ۳۲.
۱۰. ص ۱۴۵، خطای ۳۳.
۱۱. ص ۱۴۸، خطای ۳۴.

- عدم ذکر نام پیامبر ﷺ در کتب اهل کتاب؛^۱
- سلب مقام محمود از پیامبر ﷺ؛^۲
- انکار تقدم نبوت پیامبر قبل از انبیای دیگر؛^۳
- تقدس زدایی از عبادتگاه پیامبر ﷺ (غار حرا).^۴

خاتمه^۵

نویسنده در پایان، برخی ادعاهای دروغین ابن تیمیه مبنی بر اجماع را جمع آوری کرده است و پیروان ابن تیمیه را به تحدی فرا خوانده است تا اجماع امتی مدعای ابن تیمیه را ثابت کنند. از عناوین مهم آن عبارت‌اند از:

۱. اجماع صحابه و تابعین نسبت به ممنوعیت طلب شفاعت و استغفار بعد از حیات

پیامبر ﷺ؛

۲. دروغ دانستن ادعای اجماع قاضی عیاض نسبت به برتری خاک قبر پیامبر ﷺ

بر کعبه؛

۳. اجماع مسلمانان نسبت به عدم مشروعیت زیارت قبر پیامبر ﷺ؛

۴. اجماع بر بدعت دانستن عمل کسی که از صاحب قبر می‌خواهد تا برای وی از

خداوند حاجتی را درخواست کند؛

۵. اتفاق نظر مسلمانان نسبت به پیامبر نبودن آن حضرت قبل از نزول وحی؛

۶. ممنوعیت تبرک (بوسیدن و مسح کردن) حجره و قبر پیامبر، حجره ابراهیم خلیل و

قبور دیگر انبیا؛

۸. اتفاق نظر پیشوایان مسلمان در حرمت و بدعت خواندن دعا یا نماز در کنار قبر

پیامبر ﷺ یا طلب حاجت کردن از ایشان؛

۱. ص ۳۹۵، خطای ۷۶.

۲. ص ۴۲۹، خطای ۸۵.

۳. ص ۴۳۰، خطای ۸۶.

۴. ص ۴۷۶، خطای ۹۶.

۵. ص ۴۸۳-۴۸۰.

۹. نهی اجماع پیشوایان مسلمان از دعا کردن رو به صورت پیامبر ﷺ یا مقابل حجرهٔ پیامبر؛

۱۰. اتفاق نظر حدیث‌شناسان نسبت به دروغ بودن روایت «اللهم وال من والاه وعاد من عاداه وانصر من نصره واخذل من خذله»؛

۱۱. اتفاق نظر حدیث‌شناسان نسبت به دروغ بودن روایت «إن فاطمة أحصنت فرجها فحرم الله ذريتها على النار».

در پایان نویسنده به دلیل اتمام نگارش کتاب، خداوند را ستایش کرده است و هدفش از نوشتن این کتاب را بازگشت امت به آغوش پیامبر ﷺ و تکریم و ارج نهادن ایشان دانسته است.